

СУЧАСНИЙ СТАН ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

© 2015 САЛО А. В.

УДК 378.1

Сало А. В. Сучасний стан вищої освіти в Україні

Метою статті є дослідження стану вищої освіти в Україні. Розглянуто основні тенденції розвитку сфери вищої освіти України в розрізі переходу до інноваційної моделі економіки, або «економіки знань». Привернуто увагу до тенденції заміщення домінуючої позиції праці на знання. Проаналізовано основні напрямки зрушень у сфері вищої освіти України та проблеми даного сектора, які потребують нагального втручання, наведено характеристику основних складових якісної вищої освіти. У ході роботи проведено комплексний аналіз найбільш вагомих показників функціонування освітянського сектора. В аналіз включено кількісні та якісні показники роботи українських ВНЗ, показники матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення. Досліджено та доведено прямий вплив рейтингів ВНЗ на їх популярність серед абітурієнтів. Акцентовується увага на значущості ролі викладача та необхідності оновлення програм їх підготовки та перепідготовки. На основі досліджень, проведених у статті, запропоновано пріоритетні напрями розвитку сектора вищої освіти, виходячи з вимог інноваційної моделі економіки до освітньої системи.

Ключові слова: вища освіта, інноваційні процеси, структура ВНЗ, консолідований рейтинг ВНЗ, критерії оцінки ВНЗ, характеристики якості викладача, наукові ступені, вчені звання.

Рис.: 4. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 22.

Сало Анастасія Василівна – аспірантка, кафедра фінансів та планування, Кіровоградський національний технічний університет (пр. Університетський, 8, Кіровоград, 25006, Україна)

E-mail: Anastasiavs1991@gmail.com

УДК 378.1

UDC 378.1

Сало А. В. Современное состояние высшего образования в Украине

Целью статьи является исследование состояния высшего образования в Украине. Рассмотрены основные тенденции развития сферы высшего образования Украины в разрезе перехода к инновационной модели экономики, или «экономики знаний». Акцентируется внимание на тенденции замещения доминирующей позиции труда знаниями. Проанализированы основные направления подвижек в сфере высшего образования и проблемы данного сектора, которые требуют неотложного вмешательства, приведена характеристика основных составляющих качественного высшего образования. В ходе работы проведен комплексный анализ наиболее значимых показателей функционирования образовательного сектора. В анализ включены количественные и качественные показатели работы украинских вузов, показатели материально-технической базы, кадрового обеспечения. Исследовано и доказано прямое влияние рейтингов вузов на их популярность среди абитуриентов. Акцентируется внимание на значимости роли преподавателя и необходимости обновления программ их подготовки и переподготовки. На основе исследований, проведенных в статье, предложены приоритетные направления развития сектора высшего образования, исходя из требований инновационной модели экономики к образовательной системе.

Ключевые слова: высшее образование, инновационные процессы, структура ВУЗа, консолидированный рейтинг ВУЗов, критерии оценки ВУЗа, характеристики качества преподавателя, научные степени, ученые звания.

Рис.: 4. **Табл.:** 4. **Библ.:** 22.

Сало Анастасия Васильевна – аспирантка, кафедра финансов и планирования, Кировоградский национальный технический университет (пр. Университетский, 8, Кировоград, 25006, Украина)

E-mail: Anastasiavs1991@gmail.com

Salo A. V. Current State of Higher Education in Ukraine

The article is aimed at a study of the state of higher education in Ukraine. The main trends of development of the higher education in Ukraine are considered in the context of transition to the innovative economic model, or the «knowledge-based economy». Special attention is paid to the tendency to substitute the dominant position of labor with knowledge. The main directions of advances in the higher education and the problems of the sector, which require urgent intervention, have been analyzed. A description of the main components of a quality higher education has been provided. In the course of the study, a complex analysis of the most significant indicators for the functioning of education sector was carried out. The analysis included the quantitative and qualitative performance indicators of Ukrainian higher education institutions, indicators of material and technological base, staffing. A direct influence of ratings of higher education institutions on their popularity among the entrants has been explored and proven. The article focuses on the importance of the role of lecturer and the need to update the lecturer training and retraining programs. Considering the conducted studies, the article suggests priorities for development of the higher education sector, based on the requirements of the innovative model of economy towards the educational system.

Key words: higher education, innovative processes, structure of higher education institution, consolidated rating of higher education institutions, criteria for evaluation of higher education institution, quality characteristics of lecturer, academic degrees, titles.

Pic.: 4. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 22.

Salo Anastasiia V. – Postgraduate Student, Department of Finance and Planning, Kirovograd National Technical University (pr. Universytetskyy, 8, Kirovograd, 25006, Ukraine)

E-mail: Anastasiavs1991@gmail.com

Запорукою швидкого розвитку країн з нестабільною та слабкою економікою є акумулювання всіх сил на тих секторах економіки, які обрали для себе пріоритетними високорозвинуті країни. Входження людства у XXI століття ознаменувалось домінуючою позицією знань, яку визнали найперспективнішим напрямом розвитку найбільш економічно успішні країни світу. Тому логічно, що найбільш відчутних зрушень у результаті інноваційних процесів в Україні відчула система вищої освіти.

Із заміщенням праці знаннями на перший план у діяльності підприємств та організацій виходить за-

вдання примноження інтелектуального капіталу, виявлення, накопичення та розповсюдження інформації і досвіду, створення передумов для поширення й передачі знань [1]. На жаль, сучасний стан вищої освіти в Україні характеризується майже повним занепадом та відсутністю чіткої системи організації навчального процесу. Матеріально-технічне забезпечення більшості університетів залишається на рівні Радянського Союзу, а стан якісних та кількісних показників професорсько-викладацького складу потребує негайного втручання. Нововведення інноваційного характеру не мають позитивного результату з причини розбалансованості всіх

ланок освітньої системи. Аналіз ключових показників вищої освіти України дасть змогу оцінити реальні можливості та перспективи сектора вищої освіти на тлі глобальних зрушень інноваційного характеру.

Розвиток вищої освіти України є важливою складовою розвитку країни загалом, саме тому щороку вивчення цього питання займається чимало вчених і науковців. Серед авторів, публікації яких присвячені вивченню проблемних питань вищої освіти та її ролі в постіндустріальному суспільстві, можна виділити Б. Мильнера [1], Д. Белла [2], О. Тоффлера [3], В. П. Колесова [4] та М. А. Мохнатюк [5].

При переході до постіндустріального суспільства на перше місце виходить не стільки дослідження явних соціальних тенденцій, таких як відхід від ручної праці або виникнення нових суспільних відносин, скільки визначення характеру нової системи. Найбільш значущим для постіндустріального суспільства стає перехід від власності або політичних критеріїв до знання як фундаменту нової влади, зміна характеру самих знань. Для нового суспільства стають характерними домінуюча роль теоретичних знань, панування теорії над емпіризмом і кодифікація знань в абстрактні системи символів, які можуть бути застосовані до безлічі самих різних ситуацій. Зараз кожне суспільство живе нововведеннями та зростанням, і їх основою є саме теоретичні знання [2].

Освіта є процесом накопичення наукових знань, практичних умінь та навичок, що, у кінцевому результаті, формує загальне враження стосовно рівня розвитку, розумово-пізнавальної та творчої діяльності особистості. Вища освіта є систематизацією та вдосконаленням здобутих у процесі отримання початкової та середньої освіти знань, з метою найефективнішого їх використання, шляхом перетворення результатів своєї праці на важелі забезпечення власної конкурентоздатності. Вища освіта завжди була і залишається інвестицією у власне майбутнє, а знання – найбільш вагомим здобутком, валютою, яка ніколи не знеціниться.

Завдання вищої освіти формуються, виходячи з пріоритетних напрямків розвитку держави з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку та загальноосвітніх процесів та тенденцій. Україна, слідуючи цим тенденціям, намагається будувати нову економіку, засновану на верховенстві двох основних потенціалів – наукового та інтелектуального. Загальнокультурна місія освіти щодо збереження історично сформованого, самобутнього національного і культурного надбання поєднується з чисто ринковими відносинами. У країнах з ринковою економікою, де форми взаємодії ринку освітніх послуг як економічного виміру освіти та загальнокультурної місії освіти в основному склалися, все ж існують певні проблеми [4]. За таких умов значення вищої освіти виходить на принципово новий рівень, і усвідомлення значущості даного інституту вимагає невідкладних дій з боку держави. Система вищої освіти України є унікальною формацією – незважаючи на залишковий принцип фінансування, який не давав змоги задовольнити елементарні потреби освітньої сфери, громадяни України отримували відносно якісну освіту.

Тим не менш, постійне ігнорування потреб системи вищої освіти не могло, у кінцевому рахунку, не відобразитись на її стані, що яскраво демонструє тенденція останніх років до стрімкого зниження якісних та кількісних показників вищої освіти.

На сьогодні сектор вищої освіти в Україні представлений шістьма типами навчальних закладів: технікум, коледж, консерваторія, інститут, академія та університет. Згідно зі статистичними даними [6] станом на 2013/14 навчальний рік в Україні налічувалось 803 вищих навчальних заклади (табл. 1), з яких: 97 технікумів, 117 училищ, 245 коледжів, 198 університетів, 62 академії, 83 інститути та 1 консерваторія [6]. За останні 15 років найбільший спад показників кількості вищих навчальних закладів приходиться на 2010/11 навчальний рік. Це пов'язано зі змінами у складі Кабінету Міністрів, які в подальшому призвели до реформ у системі вищої освіти в Україні, а також з дефіцитом абітурієнтів внаслідок зменшення кількості випускників загальноосвітніх закладів.

Таблиця 1

Структура вищих навчальних закладів за типами

Тип ВНЗ	Навчальний рік			
	2000/01	2005/06	2010/11	2013/14
Усього	979	951	446	803
Технікуми	309	243	115	97
Училища	212	162	7	117
Коледжі	143	184	96	245
Університети	106	172	148	198
Академії	59	62	48	62
Інститути	148	128	32	83
Консерваторії	2	–	–	1

Джерело: складено за даними [7–10].

У 2013/14 навчальному році з 803 вищих навчальних закладів 478 мають I–II рівні акредитації, з яких 200 державної форми власності, 207 – комунальної та 71 – приватної, та 325 III–IV рівні акредитації, з них державної форми власності 415 закладів, комунальної форми власності – 221, приватної форми власності – 167 [11].

З кожним роком в Україні посилюється тенденція до зменшення ВНЗ (рис. 1). Так, загальна кількість ВНЗ I–II рівнів акредитації на 2004 р. становила 619 закладів, а у 2014 р. – 478. Кількість ВНЗ III–IV рівнів акредитації за аналогічний період скоротилась менш помітно – 347 та 325 відповідно, тобто на 22 заклади. Більшість майбутніх абітурієнтів обрала для себе більш престижні ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Таким чином, ВНЗ I–II рівнів виявились неспроможними забезпечити заповненість наявних студентських місць.

Вагомим показником діяльності як освітньої системи, так і безпосередньо самих ВНЗ є включення їх до світових рейтингів кращих вищих навчальних закладів. Так, у 2014 р. до рейтинг-листа QSWorldUniversity включено більше 800 університетів світу, до якого увійшли

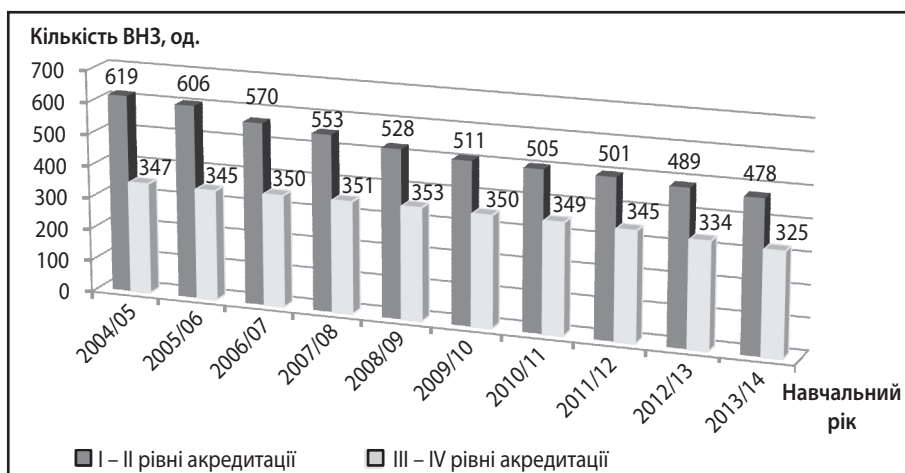

Рис. 1. Динаміка кількості ВНЗ в Україні за період 2004 – 2014 рр.

Джерело: [6, 8–10, 12–17].

шість українських вищих навчальних закладів. Два з них включено до Тор-500 списку, що є певним прогресом для національної освітньої системи України [18].

В Україні щороку формується власний консолідований рейтинг ВНЗ відповідно до результатів їх діяльності. Такі рейтинги є серйозним важелем впливу на рівень ініціативності та активності ВНЗ, оскільки висока позиція в рейтингу дає змогу залучити більш розумну та перспективну молодь.

Дослідження, проведені в даному напрямку показали, що має місце пряма залежність кількості студентів в тому чи іншому регіоні до кількості в ньому ВНЗ, присутніх в рейтингу найкращих ВНЗ України.

Високі позиції в рейтингу говорять на користь організації навчального процесу в навчальному закладі, якості отримуваної освіти, забезпеченості університету обладнанням та площами необхідними для повноцінного і ефективного навчання.

Проведене дослідження (табл. 2) виявило пряму залежність між місцем, яке посідає вищий навчальний заклад у національному рейтингу, а також кількістю таких ВНЗ в області та концентрацією студентів в них.

Чим більше в області ВНЗ, які потрапили до ТОП 200 найкращих ВНЗ України, тим більша кількість студентів навчається в цих областях. На сьогодні лідерами в даних позиціях залишаються Київська область – 44 ВНЗ у рейтингу і, відповідно, найбільша кількість студентів – 488088 осіб, Харківська область – 26 ВНЗ та Одеська область – 15 ВНЗ (209296 та 123809 студентів відповідно).

До найзагальніших критеріїв оцінки роботи вищого навчального закладу найчастіше відносять такі:

- ★ *репутація ВНЗ*: до індикаторів даного критерію входить оцінка колегами – репутація навчального закладу серед керівників інших навчальних закладів;

Таблиця 2

Кількість ВНЗ в рейтингу «200 кращих ВНЗ України» та чисельність студентів відповідно до областей

Область	Кількість ВНЗ у консолідованому рейтингу вишів України	Кількість студентів
1	2	3
Вінницька	4	43343
Волинська	3	28588
Дніпропетровська	13	142825
Донецька	13	137844
Житомирська	3	35936
Закарпатська	3	24020
Запорізька	8	81753
Івано-Франківська	2	43655
Київська	44	488088
Кіровоградська	4	19691
Луганська	5	81664

1	2	3
Львівська	13	139070
Миколаївська	4	39204
Одеська	15	123809
Полтавська	6	54586
Рівненська	3	41230
Сумська	3	42869
Тернопільська	6	43358
Харківська	26	209296
Херсонська	3	29553
Хмельницька	4	40086
Черкаська	5	44503
Чернівецька	4	32799
Чернігівська	3	25112

Джерело: складено за даними [19].

- ✦ *якість абітурієнтів*: результати по даному критерію формуються через оцінку середнього бала атестата, відсоток прийому абітурієнтів, частку студентів, які пройшли повний курс середньої освіти;
- ✦ *викладацькі ресурси*: професорсько-викладацький склад, співвідношення викладачів та студентів;
- ✦ *матеріальні ресурси*: матеріало-технічна база, забезпеченість площами, технічне забезпечення, книжковий фонд бібліотек [20].

Подаючи документи на навчання, кожен абітурієнт розраховує отримати якісну, фундаментальну освіту. Вищі навчальні заклади намагаються повною мірою забезпечити комфортне навчання за рахунок збільшення площі будівель, технічного оснащення аудиторій, фонду бібліотек тощо. Питання матеріального забезпечення сектора вищої освіти особливо гостро постало з переходом до інноваційної моделі економіки – вимоги до ВНЗ помітно зросли, а рівень фінансування залишився практично без змін. Загалом, організація навчального процесу вишів України характеризується негативною тенденцією, що спричинено незадовільним станом матеріально-технічної бази (табл. 3). Особливої уваги вимагає проблема забезпеченості площами ВНЗ I–II рівнів акредитації. Станом на 2000/01 н. р. ці показники становили 7808914 м², тоді як 2013/14 н. р. характеризується зменшенням їх на 2947964 м². Протилежна ситуація спостерігається стосовно вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації – у період з 2000 р. до 2013 рр. загальна кількість площ зросла на 6906044 м². Однак, незважаючи на позитивні показники динаміки навчально-лабораторних площ, відповідність нормативному показнику загальної площі на одного студента, відповідно до Державних будівельних норм України 2.2.3.-97 [21], у необхідному розмірі була досягнута лише у 2013/14 н. р.

Що стосується вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, показники забезпечення студентів площами є вкрай низькими і станом на 2013/14 н. р. становили 17,45 м² на одного студента при загально визначеній нормі 20 м².

Незначне підвищення даного показника в порівнянні з аналогічним показником 2010/11 н. р. дає надію на можливе продовження тенденції до його збільшення.

Забезпеченість ВНЗ бібліотеками та бібліотечними пунктами, виходячи зі статистичних даних, також викликає серйозне занепокоєння (табл. 4). Зокрема кількість ВНЗ, які мають бібліотеку, скоротилася за 2005/06 – 2013/14 навчальні роки на 132 одиниці.

З кожним роком кількість ВНЗ, що мають на базі бібліотеку чи бібліотечний пункт, дедалі зменшується. Абсолютне відхилення за останні 10 років між ВНЗ, які мають бібліотеку чи бібліотечний пункт, становить –132 та –17 одиниць відповідно. Найбільшу увагу привертає стрімке скорочення кількості бібліотечних пунктів – за період з 2005/06 до 2013/14 навчальних років даний показник зменшився майже на 6,5 тисяч. Водночас загальний книжковий фонд за останні 10 років поповнився на 186 млн примірників.

Показники кількості читачів вказують на втрату інтересу до бібліотек з боку студентів. У порівнянні з 2005/06 н. р. у 2013/14 н. р. чисельність студентів, які користуються послугами бібліотек, знизилась майже на 161 тисячу осіб.

Незважаючи на те, що освітній процес залежить від багатьох факторів, ключовою фігурою все ж виступає викладач. У взаємовідносинах «викладач – студент» великого значення набуває особистість педагога його ціннісні орієнтири, соціальні й політичні вподобання. Зростання престижу викладачів та вчителів у суспільстві головним чином залежить від перегляду відношення держави до педагогічних кадрів [5]. З поступовим переходом економіки до інноваційної ми отримуємо поряд з новими професіями новий набір цінностей, а це передбачає значні наслідки для роботодавців у сфері урядової політики, для профспілок [3]. Водночас, такі зміни неминуче зачіпають сферу освіти, змушуючи її коректувати напрямки підготовки фахівців, методи викладання та оцінювання.

Таблиця 3

Рівень забезпеченості вищих навчальних закладів України площами

Показник	Навчальний рік			
	2000/01	2005/06	2010/11	2013/14
Чисельність студентів денної форми навчання у ВНЗ I–II рівнів акредитації, осіб	400810	373396	302871	278529
Чисельність студентів денної форми навчання у ВНЗ III–IV рівнів акредитації, осіб	859488	1233847	1250211	1070050
Загальна площа будівель ВНЗ I–II рівнів акредитації, м ²	7808914	6528604	5110636	4860950
Загальна площа будівель ВНЗ III–IV рівнів акредитації, м ²	16157600	20423328	22502425	23063644
Загальна площа будівель ВНЗ I–II рівнів акредитації з розрахунку на одного студента денної форми навчання, м ²	19,48	17,48	16,87	17,45
Загальна площа будівель ВНЗ III–IV рівнів акредитації з розрахунку на одного студента денної форми навчання, м ²	18,80	16,55	17,99	21,55

Джерело: складено за даними [6, 7, 13, 16].

Динаміка наявності бібліотек та бібліотечних пунктів (на початок навчального року)

Показник	Навчальні роки			Відхилення 2013/14 н. р. до 2000/01 н. р.	
	2005/06	2010/11	2013/14	Абсолютне (+/-)	Відносне (%)
Кількість ВНЗ, які мають бібліотеку	918	831	786	-132	85,62
Бібліотечний пункт	286	283	269	-17	94,05
Кількість бібліотек	1526	1515	1449	-77	94,95
Бібліотечних пунктів	8218	1781	1773	-6445	21,57
Загальний книжковий фонд, примірників	171973331	176009456	186397657	14366434	108,38
Загальна кількість читачів, осіб	3226769	3383592	3065977	-160792	95,01

Джерело: складено за даними [6, 13, 16].

Чисельний склад викладачів українських ВНЗ зазнав значних втрат за останні декілька років (рис. 2). Основною причиною зменшення числа професорсько-викладацького складу можна назвати хвилю закриттів ВНЗ, яка найбільш гостро зачепила 2010 – 2012 роки.

На сьогоднішній день роль викладача, як і його обов'язки, зазнали суттєвих змін. До викладачів вищих навчальних закладів ставляться нові вимоги, які включають в себе не тільки передачу знань, але й формування особистості студента, його свідомості.

Поняття якості викладача є комплексним і включає в себе такі характеристики, як високий рівень компетентності, спостережливість, здатність встановлювати контакти із зовнішнім і внутрішнім середовищем, науково-дослідницьку активність [8].

До перелічених характеристик варто додати ще одну, вкрай важливу, на нашу думку, – бажання до постійного саморозвитку в контексті обраної професії. Швидка адаптація до новітніх тенденцій розвитку сфери вищої освіти, постійне оновлення отриманих знань не тільки мають вагомий вплив на репутацію викладача, але й значно полегшують проведення реформування сектора вищої освіти в розрізі інноваційних процесів. Наукові ступені та звання викладача формують позитивну репутацію ВНЗ, а також виступають підтвердженням якості та глибини знань, акумульованих і готових до передачі майбутнім фахівцям.

Останні роки характеризуються сталою тенденцією до підвищення кількісних показників викладачів з науковими ступенями (рис. 3), що говорить на користь зацікавлення молоддю професією викладача та розгляд її як перспективного напрямку роботи у майбутньому. На сьогоднішній день найбільшу частку у вищих навчальних закладах складають викладачі похилого, а часто навіть пенсійного віку. Цей факт викликає значні ускладнення в процесі впровадження європейських систем освіти. Система вищої освіти України потребує молодих, ініціативних викладачів, які б заохочували студентів до науки та були здатні з легкістю пристосовуватись до змін в освітянській сфері.

Даючи оцінку системі вищої освіти, зазвичай, що вагомим показником є кількість студентів на одного викладача. «Європейським нормативом», зазначеним у наказі Міністерства освіти і науки України від 29.03.2013 р., встановлено співвідношення 1:18 [22]. В Україні, починаючи з 2000 р., показник кількості студентів на одного викладача поступово зменшувався, зайнявши в 2014 н. р. відмітку на рівні 1:10 (рис. 4). Першочерговою причиною цьому є протилежнопропорційне зменшення контингенту студентів та збільшення чисельності професорсько-викладацького складу.

На фоні інноваційних змін в економіці дедалі помітними стають дисбаланси та збої в різних її підсистемах. Так, наприклад, майже абсолютне ігнорування дипломованих випускників змінилось іншою крайніс-

Рис. 2. Динаміка викладацького складу ВНЗ I–IV рівнів акредитації протягом 2010 – 2014 рр., осіб

Джерело: [6, 9, 16, 17].

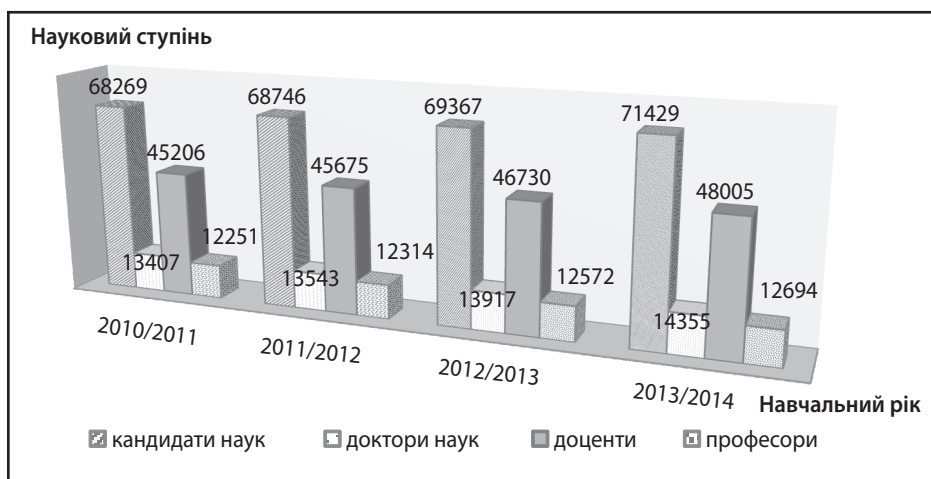

Рис. 3. Показники наукових ступенів та вчених звань викладацького складу ВНЗ за 2010 – 2014 рр., осіб

Джерело: [6, 9, 16, 17].

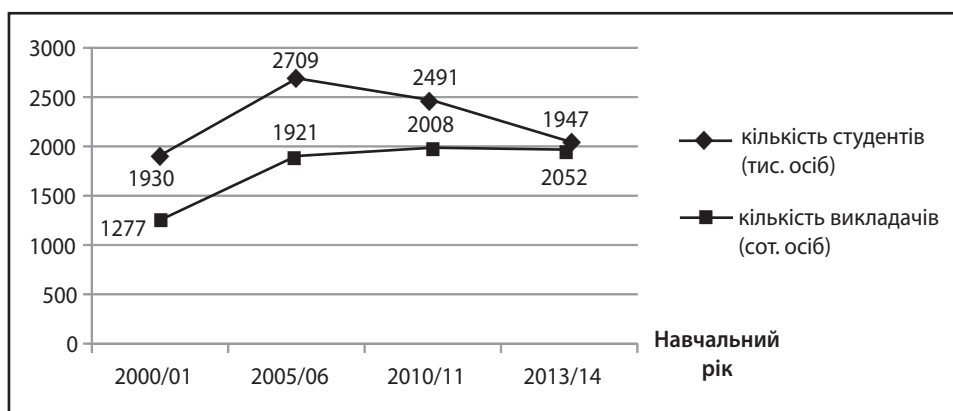

Рис. 4. Співвідношення кількості викладачів до кількості студентів

Джерело: [6, 7, 13, 16].

ттю: сьогодні роботодавці вимагають від шукача роботи диплома вищої освіти, часто для виконання робіт, для яких даний диплом зовсім непотрібен. Водночас вкрай помітним є перенасичення ринку праці випускниками одних спеціальностей та нестача інших спеціалістів. Незважаючи на щорічні рейтинги найбільш перспективних і затребуваних у державі спеціалістів, щороку ВНЗ випускають надмірну кількість адвокатів та фінансистів, у той час, як країна відчуває гостру нестачу в представниках технічних спеціальностей.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладений матеріал, очевидним є той факт, що найбільш руйнівним та загрозливим чинником для вищої освіти є відсутність розуміння потреб у реформації освітньої сфери перед інноваційними процесами. Неспроможність зрозуміти принцип дії європейських освітніх програм і всю важливість їх закріплення в Україні виливається в неконтрольовані та контрпродуктивні дії щодо реформації освітянського сектора.

Виходом з даного становища може стати докорінний перегляд сутності організації освітнього процесу, з подальшою модернізацією сектора вищої освіти з урахуванням європейських і світових досягнень. Крім цього, варто звернути увагу на оновлення системи підготов-

ки, перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних та керівних кадрів сфери вищої освіти.

Стосовно матеріального забезпечення університетів, негайного втручання з боку держави вимагає стан будівель та споруд, що є на балансі ВНЗ. Не рідкістю, на жаль, є використання навчальних та інших площ не за призначенням. Так, у багатьох гуртожитках приймають на поселення осіб, які не мають відношення до ВНЗ, при цьому, як більш фінансово вигідним, їм надається перевага перед студентами. Часто університети здають в оренду бібліотеки та їдальні, таким чином заохочуючи введення цінової політики орендарів.

Такі дії допоможуть українській вищій освіті залишатись на належному рівні, сприятимуть підвищенню якісних показників освіти та матимуть позитивний вплив на репутацію викладача. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Мильнер Б. Управление знаниями – вызов XXI века / Б. Мильнер // Вопросы экономики. – 1999. – № 9. – С. 109.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sov.opredelim.com/docs/89900/index-8997-1.html>

3. Тоффлер О. Будущее труда. Новая технократическая волна на Западе / О. Тоффлер. – М., 1986. – С. 250 – 275.
4. Колесов В. П. Высшее образование: вызовы Болонского процесса и ВТО / Под ред.: В. П. Колесова, Е. Н. Жильцова, П. Н. Ломанова. – М.: ТЕИС, 2007. – 409 с.
5. Мохнатюк И. А. Особенности современного образования: социокультурно-ценностное измерение / И. А. Мохнатюк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bo0k.net/index.php?p=chapter&bid=3368&chapter=1>
6. Статистичний бюлетень за 2014 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2014. – 161 с.
7. Статистичний бюлетень за 2001 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2000/01 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2001. – 161 с.
8. Статистичний бюлетень за 2006 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2005/06 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2006. – 167 с.
9. Статистичний бюлетень за 2011 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2011. – 203 с.
10. Статистичний бюлетень за 2013 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2013. – 184 с.
11. Бабин І. І. Національний освітній глосарій: вища освіта / [Авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. гармаш та ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя]. – К.: Плеяди, 2011. – 100 с. – С. 66.
12. Статистичний бюлетень за 2004 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2003/04 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2004. – 167 с.
13. Статистичний бюлетень за 2005 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2004/05 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2005. – 156 с.
14. Статистичний бюлетень за 2007 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2006/07 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2007. – 159 с.
15. Статистичний бюлетень за 2008 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2007/08 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2008. – 163 с.
16. Статистичний бюлетень за 2010 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2009/10 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2010. – 148 с.
17. Статистичний бюлетень за 2012 рік. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року. – К.: Держ. служба статистики України, 2012. – 215 с.
18. Рейтинг ВНЗ // Освіта.юа. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/rating>
19. Консолідований рейтинг вузів України, 2014 рік // Освіта.юа. – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/rating>
20. Київський міжнародний інститут соціології. Рейтингова оцінка ВУЗів // Міжнародний і Український досвід. Додаток 2. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bestuniversities.com.ua/sites/default/files/styles/compass_2009_internationalexperience_ru1.pdf
21. ДБН В.2.2-3-97. Будинки і споруди. Будинки та споруди навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-157>
22. Наказ МОН від 29.03.2013 р. № 390. Додаток 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files>

REFERENCES

- Bell, D. "Griadushchee postindustrialnoe obshchestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniia" [The coming post-industrial society. Experience in social forecasting]. <http://sov.opredelim.com/docs/89900/index-8997-1.html>
- Babyn, I. I. et al. *Natsionalnyi osviti hlosarii: vyshcha osvita* [National educational glossary: higher education]. Kyiv: Pleiady, 2011.
- "ДБН В. 2.2-3-97. Будинки і споруди. Будинки та споруди навчальних закладів" [ДБН В. 2. 2-3-97. Buildings. Buildings and facilities of educational institutions]. <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-157>
- Kolesov, V. P. *Vysshee obrazovanie: vyzovy Bolonskogo protsesa i VTO* [Higher Education: Challenges of the Bologna Process and the WTO]. Moscow: TEIS, 2007.
- "Konsolidovanyi reitynh vuziv Ukrainy, 2014 rik" [Consolidated ranking universities in Ukraine, in 2014]. *Osvita. ua.* <http://osvita.ua/vnz/rating>
- "Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii. Reitynhova ot-sinka VUZiv" [Kyiv International Institute of Sociology. Rating score Universities]. http://bestuniversities.com.ua/sites/default/files/styles/compass_2009_internationalexperience_ru1.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <http://www.mon.gov.ua/img/zstored/file>
- Milner, B. "Upravlenie znaniiami – vyzov XXI veka" [Knowledge Management – the challenge of the XXI century]. *Voprosy ekonomiki*, no. 9 (1999): 109-.
- Mokhnatiuk, I. A. "Osobennosti sovremennogo obrazovani-ia: sotsiokulturno-tsennostnoe izmerenie" [Features of modern education: sociocultural-value dimension]. <http://bo0k.net/index.php?p=chapter&bid=3368&chapter=1>
- "Reitynh VNZ" [University Ranking]. *Osvita. ua.* <http://osvita.ua/vnz/rating>
- Statystychnyi biuleten za 2006 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2005/06 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin 2006. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2005/06 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2006.
- Statystychnyi biuleten za 2004 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2003/04 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin for 2004. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2003/04 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2004.
- Statystychnyi biuleten za 2005 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2004/05 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin for 2005. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2004/05 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2005.
- Statystychnyi biuleten za 2007 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2006/07 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin for 2007. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2006/07 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2007.
- Statystychnyi biuleten za 2008 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2007/08 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin 2008. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2007/08 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2008.
- Statystychnyi biuleten za 2010 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2009/10 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin 2010. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2009/10 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2010.
- Statystychnyi biuleten za 2012 rik. Osnovni pokaznyky diial-nosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2011/12 navchalnoho roku* [Statistical Bulletin 2012. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2011/12 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2012.

Statystychnyi biuleten za 2013 rik. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2012/13 navchalnoho roku [Statistical Bulletin for 2013. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2012/13 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013.

Statystychnyi biuleten za 2011 rik. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2010/11 navchalnoho roku [Statistical Bulletin for 2011. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2010/11 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2011.

Statystychnyi biuleten za 2014 rik. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2013/14

navchalnoho roku [Statistical Bulletin for 2014. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2013/14 academic year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014.

Statystychnyi biuleten za 2001 rik. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2000/01 navchalnoho roku [Statistical Bulletin 2001. Basic indicators of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of 2000 / 01 navchalnoho year]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2001.

Toffler, O. *Budushchee truda. Novaia tekhnokraticheskaia volna na Zapade* [The Future of Work. New technocratic wave in the West]. Moscow, 1986.

УДК [330.332+330.341.1]«71»(477)

СРЕДНИЙ КЛАСС КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО ИННОВАЦИОННОГО СОЦИАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

© 2015 БОНДАРЬ-ПОДГУРСКАЯ О. В.

УДК [330.332+330.341.1]«71»(477)

Бондарь-Подгурская О. В. Средний класс как необходимое условие устойчивого инновационного социально ориентированного развития экономики

Целью статьи является исследование феномена среднего класса как основного условия реализации стратегии устойчивого инновационного социально ориентированного развития экономики. Проанализированы основные тенденции развития среднего класса в мире и национальной экономике. Обоснована актуальность наличия среднего класса в государстве в качестве основного условия реализации стратегии устойчивого инновационного социально ориентированного развития как производства, так и национальной экономики в целом. Разработан перечень государственных программ в контексте социализации производства с целью удовлетворения жизненно важных интересов (ЖВИ) большинства населения и формирования среднего класса. Предложено для истеблишмента государства, которое стремится к устойчивости, создавать условия для удовлетворения ЖВИ большинства населения в виде реализации разработанного автором перечня программ в контексте социализации производства. В противном случае вероятность кризисных ситуаций и, прежде всего в экономике, как концентрированном выражении политики, повышается.

Ключевые слова: средний класс, условие, устойчивое инновационное социально ориентированное развитие, экономика, истеблишмент.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Бондарь-Подгурская Оксана Васильевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры бизнес-администрирования и внешнеэкономической деятельности, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Украина)

E-mail: ksycha101@yandex.ru

УДК [330.332+330.341.1]«71»(477)

Бондар-Підгурська О. В. Середній клас як необхідна умова сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки

Метою статті є дослідження феномена середнього класу як основної умови реалізації стратегії сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки. Проаналізовано основні тенденції розвитку середнього класу у світі та національній економіці. Обґрунтовано актуальність наявності середнього класу в державі як основної умови реалізації стратегії сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку як виробництва, так і національної економіки в цілому. Розроблено перелік державних програм у контексті соціалізації виробництва з метою задоволення життєво важливих інтересів (ЖВИ) більшості населення і формування середнього класу. Запропоновано для истеблішменту держави, яка прагне до стійкості, створювати умови для задоволення ЖВИ більшості населення у вигляді реалізації розробленого автором переліку програм у контексті соціалізації виробництва. В іншому випадку ймовірність кризових ситуацій і, перш за все в економіці, як концентрованому вираженні політики, підвищується.

Ключові слова: середній клас, умова, сталий інноваційний соціально орієнтований розвиток, економіка, истеблішмент.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Бондар-Підгурська Оксана Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: ksycha101@yandex.ru

UDC [330.332+330.341.1]«71»(477)

Bondar-Podhurskaya O. V. Middle Class as a Basic Condition to Sustainable Innovative Socially-Oriented Development of the Economy

The article is aimed to study the phenomenon of middle class as a basic condition for implementing the strategy for sustainable, innovative and social-centered development of the economy. The main trends in the development of middle class in both the world and the national economy have been analyzed. Actuality of existence of middle class in the State as a basic condition for the implementation of strategy for sustainable, innovative and social-centered development of both the production and the national economy as a whole has been substantiated. A list of State programs in the terms of socialization of production in order to meet the vital interests (VI) of population's majority and formation of middle class has been elaborated. It has been proposed, for the establishment of the State, which aspires to sustainability, create the conditions to meet the VI of its population's majority in the form of implementation of the programs, listed by the author, in the context of socialization of production. Otherwise, probability of crisis situations, especially in the economy as the concentrated expression of policy, increases.

Key words: middle class, condition, sustainable innovative socially-oriented development, economy, establishment.

Pic.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Bondar-Podhurskaya Oksana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Business Administration and Foreign Economic Affairs, Poltava University of Economics and Trade (vul. Kovalya, 3, Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: ksycha101@yandex.ru